

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

SAMLINGER

TIL

JYDSK HISTORIE OG TOPOGRAFI

UDGIVNE AF

DET JYDSKE HISTORISK-TOPOGRAFISKE SELSKAB

~~~~~  
4. RÆKKE. II. BIND.  
~~~~~

REDIGERET

AF

S. NYGÅRD

—•••••—

KØBENHAVN

I KOMMISSION HOS G. E. C. GAD

TRYKT I AARHUS STIFTSBOGTRYKKERI

14—1916

Om Kjær Herreds Tingsteder

med nogle Oplysninger om Tingskik og kriminel Retspleje
i nævnte Herred, navnlig i det 17de Aarh.

Meddelt ved Chr. Christensen.

En god Mils Vej nordøst for Nørresundby ligger Hammer Bakker, der med sine udstrakte Højder kan ses vidt omkring i Kjær Herred, og som nu er bleven kendt paa Grund af deres maleriske Natur og derved blevet et yndet Udflugtssted for Omegnens Beboere. Man ser der Lyngbakker, hist og her bevoxet med lidt Ege- eller Bøgekrat, hvortil i de senere Aar er kommen en Del Nyplantning af Fyr og Gran, men hvad der er af Agerjord, er temmelig magert, og der findes inde i Bakkerne meget lidt af Bebyggelser, der da mest bestaar af nogle gamle lerklinede Rønner. Vejene er dybe og sandede Hulveje, og Egnen gør i det hele et ret afsidesliggende og forladt Indtryk. Men af de nævnte Hulveje og Spor af gamle Veje findes der ikke saa faa, og Tanken ledes herved hen paa, at Stedet maa have været langt mere befærdet i gamle Dage end nu, og saaledes er Forholdet da ogsaa. I det 17de Aarhundrede og længere tilbage i Tiden var Hammer Bakker Herredets Midtpunkt. Der var en Mængde større og mindre Ege- og Bøgeskove — som f. Eks. Østbjerg Skov, Brødland Skov og

Grindstedlund —, der var mere og bedre dyrket Agerland, og der laa i Bakkerne og i disses umiddelbare Nærhed en stor Del ret betydelige Gaarde og Bol, beboede af velhavende Bondeslægter, der hørte til de fornemste i Herredet. Nogle af disse Ejendomme er nu bleven til ganske smaa Steder, andre er helt nedlagte ¹⁾ og for enkeltes Vedkommende deres Navn og Plads gaaet helt i Glemme paa Egnen. ²⁾ Gennem Bakkerne gik i disse Tider Herredets Hovedfærdselsaare »Kongelige Majestæts Alfarvej fra Vesterhav til Østerhav — fra Aabybro til Jerslev Bro«, som den kaldes i gamle Tingsvidner, ∴ Landevejen til Hjørring og Sæby, der paa de forskellige Strækninger øst for Nørresundby bar forskellige Navne som »Jordbroen«, »Loftbroen«, »Langbro« og »Sulsted Bro« ³⁾, og som et Stykke nord for Langbrokro — ved Kikkenborghøj — delte sig saaledes, at Vejen til Hjørring gik i Nord tvers gennem Bakkerne, medens Sæbyvejen drejede fra i østlig Retning ovenom Vodskov og Attrup, ved hvilken Gaard den stødte til Vejen, der førte til Horsens og de andre Sogne østpaa i Herredet. Ved Kikkenborghøj udmundede tillige en Vej, som kom fra nordvest, fra Vang, og som stod i Forbindelse med Veje til Herredets vestlige Sogne. Ved dette Knudepunkt af Veje laa i det 17de Aarhundrede indtil 1688 Kjær Herredsting. I det kgl. Bibliothek ⁴⁾ findes et Par Kort, der antagelig stammer fra Midten af det 17de Aarhundrede, og paa hvilke Tingstedet er angivet. Det er afsat som liggende omtrent midt mellem Hammer Kirke og Vodskov, men da Kortene er i en forholdsvis lille Maalestok og øjen-

¹⁾ f. Eks. Kikkenborg og Nørre-Østbjerg.

²⁾ f. Eks. Stavlund (Stovlund—Stublund) og Bryndumgaard.

³⁾ i Kjær Herreds Tingb. ^{5/11} 1639 nævnes »Tingbrou Eng«, der synes at have ligget i Nærheden af Langbro.

⁴⁾ Ny kgl. Sl. Fol. 409 d.

synlig ikke helt nøjagtige, tør man næppe af dem drage nogen Slutning om Tingstedets Beliggenhed udover, at det har ligget et Sted i Hammer Bakker. At det derhos fra Arildstid er bleven holdt der, maa vistnok ogsaa anses for givet, navnlig da der ikke i de øvrige Sogne i Herredet findes Stednavne, der kunde tyde paa, at der har været noget Tingsted andetsteds. Hvad der derimod kan volde nogen Tvivl, naar man vil undersøge, hvor Tingets nøjagtige Plads har været, og om det har ligget paa samme Sted hele Tiden, er den Omstændighed, at der i Bakkerne findes 2 Marker af Navnet »Tingmarken«, nemlig en paa Østbjerg Mark og en paa Vodskov Mark ¹⁾ lige øst for Kikkenborghøj. Tingmarken paa Østbjerg Mark findes ikke afsat paa det gamle Matrikelkort, men skal efter Udsagn af ældre Folk paa Stedet have været Marken, der ligger øst for det Sted, hvor Vejen til Østbjerg gaar fra den gamle Hjørringvej. At Tinget kan have ligget der engang, er naturligvis muligt, men at det ialtfald i Størstedelen af det 17de Aarhundrede har ligget ved Kikkenborghøj, er derimod bevisligt, og om nogen Flytning af Tinget findes der intet i Kancelliets Brevbøger, hvilket dog ikke udelukker, at en saadan Flytning kan være sket, ogsaa efter den Tid, da man begyndte at føre disse Bøger ²⁾. Østbjerg Tingmark kan jo ogsaa have ligget nærmere ved Kikkenborg, end antaget, og været en Fortsættelse af Vodskovs Tingmark, idet Vodskovs og Østbjergs Jorder grænser op mod hinanden, men om Tingets Holdelse i Tiden, før det blev holdt ved Kikkenborg, vil det næppe være let at skaffe Oplysninger tilveje, da Herredets Tingbøger ikke naar længere tilbage end til 1630.

¹⁾ Begge Tingmarker nævnes i Markbogen.

²⁾ jfr. saaledes nedenfor, Side 340 ang. Fleskum Herredstings Flytning.

³⁾ 1646: Søren Svendsen i Tingskoven.

Om Tinget ved Kikkenborg skal anføres følgende:

I Kjær Herreds Tingbøger findes i 1646 og følgende Aar nævnt en Lokalitet, der kaldtes »Tingskoven« og laa i Hammer Sogn. I denne Skov blev der paa nævnte Tid opført et Hus til Beboelse for Skovfogden over Østbjerg Skov, ¹⁾ hvilket Hus ligesom Østbjerggaardene og Skoven hørte under Vraa. Det er utvivlsomt det samme Hus, der senere er bleven kaldt »Kikkenborg«, og denne Ejendom laa indtil for faa Aar siden paa Østbjerg Mark lige ved Grænsen til Vodskovs Jorder. Paa Generalstabens Kort vil man finde den i Retning nordøst for Højen af samme Navn, hvilket er mærket med Højdeangivelsen 210. Den Mand, der fra ca. 1664 og til henimod Slutningen af Aarhundredet boede i Kikkenborg, nemlig Skovfogden for Østbjerg Skov, Christen Nielsen, betegnes nemlig i Skattemandtallene og Tingbøgerne fra den nævnte Periode, hvor han meget ofte nævnes, afvekslende med Bopælsbetegnelserne »i Kikkenborg«, »ved Tinget«, »i Tingskoven« og ²⁾ »i Tinghuset«. Følgelig maa Kikkenborg have ligget i eller ved Tingskoven, og Tingstedet i umiddelbar Nærhed af Kikkenborg. Endvidere maa Tingstedet have ligget et Sted paa den Mark, der ligger nord for den gamle Sæbyvej og den saakaldte »Skralbakke« ³⁾ samt østen for »Kikkenborghøj«, hvilken rimeligvis har faaet sit Navn ⁴⁾ af at man fra denne kunde holde Udkig over Egnen og holde Øje med, hvem der drog til og fra Tinge. ⁵⁾ Denne Mark betegnes nemlig

¹⁾ 1646: Søren Svendsen i Tingskoven.

²⁾ Tgb. ¹³/₂ 1666 og ¹³/₈ 1667.

³⁾ Maaske af Blomsten »Skral« (∩: Hyrdetaske).

⁴⁾ Jfr. Kalkars Ordbog, hvorefter Kikkenborg betyder et Udkigssted.

⁵⁾ Tingstederne var iøvrigt meget ofte anbragt ved saadanne Høje, der dels, som her, gav Læ mod Vejr og Vind og dels var godt anvendelige, naar der ved særlige Lejligheder foregik Kundgørelser til Folket (jfr. O. Nielsen: Sysselinddelingen i Danm. S. 22.)

paa det gamle Matrikelkort over Vodskovs Jorder som »Tingmarken«. Nærmere kan Pladsen efter det her foreliggende ikke bestemmes. Da nu Tingskoven allerede i 1646 benævnes med dette Navn, maa Tinget antagelig ogsaa dengang have ligget paa nævnte Plads, ligesom det af det følgende synes at fremgaa, at der ejheller i Tiden mellem 1631 og 1646 er foregaaet nogen Flytning af Tinget.¹⁾

Indtil 1639 holdtes Kjær Herredsting under aaben Himmel som de fleste Herredsting her i Landet paa den Tid, men nogen Levning af et saadant Tingsted findes her ikke, ligesaa lidt som der andetsteds i Danmark nu findes opbevaret noget af disse gamle Herredsting i deres oprindelige Skikkelse.²⁾ Vil vi derfor danne os et Begreb om, hvorledes Tinget i Kjær Herred har været indrettet, maa vi i det væsentlige nøjes med de Efterretninger, der er opbevarede om de gamle Tingsteder i Almindelighed. I saa Henseende er den vigtigste Kilde Christen Sørensen Testrups Bog, Relation om Tingene, (trykt i Flensborg 1747).³⁾ Christen Testrup, der var Herredsfoged i Rinds Herred og som saadan maa antages at have haft god Kendskab til Emnet, siger, at Tingstederne var indrettede paa Marken med 4 Tingstokke, som i en Firkant laa paa Sten, hvorpaa sad Fogden og Skriveren med flere, som administrerede Retten, »saa og de 8 Mænd, som af disse Tingstokke kaldes Stokkemænd, hvilket Ord endnu bruges, ligesom og Stokkenævn i de

¹⁾ Jfr. Side 313.

²⁾ Jfr. dog Klitgaard: Hvetbo Herred I S. 211 f. og Antiq. Annaler III S. 525. I Ringsted findes Rester af et gammel Byting (Trap 3. Udg. II, S. 567).

³⁾ Jfr. iøvrigt C. Neergaards Afhandling i Aarb. for nord. Oldkyndighed 1902, hvor der findes trykt en Illustration (hentet fra Olaus Magnus), paa hvilken der ses et Hjørne af et aabent Tingsted, vistnok den eneste originale Fremstilling af et nordisk Tingsted.

gamle Love heraf havde sit Navn. Midt paa denne Plads imellem de 4 Stokke laa en stor Steen, som endnu paa Tingstederne er tilsyne; paa denne Steen skulle Tyvene sidde, naar de skulle dømmes, hvilke Steene endnu des Aarsage kaldes Tyv-Stenen paa denne Dag.« Stenene, der dannede den firkantede Indhegning, skal have været flade paa Oversiden, forat Tingstokkene kunde hvile derpaa. Disse sidste var løse Bjælker eller Planker, der, naar Tinget ikke holdtes, opbevaredes under Tag et Sted i Nærheden. For Ødelæggelse eller Beskadigelse af Tingstokkene var der fastsat særlig processuel Forfølgning, og deres Vedligeholdelse paahvilede Herredsmændene. For Aalborg Bytings Vedkommende gjaldt den Bestemmelse, at Aalborg By skulde vedligeholde den østerste Tingstok, Hasseris den sønderste. Gjøl den vesterste og Nørresundby den nordligste, medens Byfogden skulde lade sætte Tyvstenen, ²⁾ hvilke særlige Bestemmelser kunde tyde paa, at Tingstokkene ikke har været af en helt primitiv Beskaffenhed som ganske almindelige Fjæl, men repræsenteret en vis Værdi. Imidlertid findes der formentlig nu ingensteds nogen Tingstok opbevaret. Et, som man skulde synes, nødvendigt Tilbehør til Tinget — ogsaa det aabne —, men som Chr. Testrup ikke omtaler, var den saakaldte »Tingskive« eller Tingbordet (ligesom man paa Grandestevnerne kunde have en »Grandeskive«).³⁾ Ved dette Bord, der stod foran den ene af Stokkene, sad Herredsfogden og Herredsskriveren (Tingskriveren), der førte Tingbogen, og herpaa blev Dokumenterne fremlagt ligesom iøvrigt de Genstande, der blev forevist i Retten,

¹⁾ Jfr. Ostersens Glossarium pg. 538 og O. Nielsen: Sysselinddelingen i Danm. S. 22 f.

²⁾ J. S. 1 R. III B, S. 162.

³⁾ som f. Ex. i Lindholm ved Nørresundby (jfr. Kjær Hrds. Tgb. ^{18/6} 1637.

som det f. Eks. fremgaar af Kjær Herreds Tingbog for $\frac{24}{1}$ 1632, hvor det omtales, at en »Kedelske« ¹⁾ blev fremlagt paa Tingbordet, og for $\frac{2}{6}$ 1637, hvor der blev indbetalt en Bøde paa »Tingskiven«. Paa Tingstokkene sad, som før nævnt, tillige Rettens øvrige Medlemmer, nemlig »Stokkemændene«, der ogsaa benævnes »Tinghørere« eller »de otte Mænd«, ²⁾ hvis Bestilling det var som Repræsentanter for Herredets Mænd at overvære Forhandlingerne paa Tinge for derefter i Forening med Dommeren og Skriveren ved Udstedelse af Tingsvidner ³⁾ at kunne attestere, hvad der var passeret i Retten. For at Tinget kunde lovligt holdes, skulde der være 8 eller i det mindste 7 saadanne Tinghørere tilstede, ⁴⁾ men som oftest er der i Kjær Herreds Tingbøger opført anskilligt flere under »de otte Mænd« (meget hyppigt 10 à 12 Mænd, ja undertiden op til 14), hvortil Grunden rimeligvis var den, at det ofte hændte, at nogle af Tinghørerne den paagældende Retsdag selv havde Sager paa Tinge og da naturligvis ikke kunde fungere som saadanne, medens disse Sager blev foretaget.

Af Tingbøgerne ⁵⁾ faar man nærmest det Indtryk, at Tinghørerne ikke var udmeldt i Forvejen men først ved Tingets Begyndelse blev »skrevet til Stokken«, idet de blev udtaget blandt de mest ansete af de Mænd, der havde givet Møde. Efter Forordningen af $\frac{4}{3}$ 1690 skulde der for hvert Aar udmeldes en Stokkemand af hvert Sogn i

¹⁾ c: en Kæde til at ophænge en Kedel i.

²⁾ I Kjær Herreds Tingbøger anvendes denne Betegnelse. Mændenes Navne er indført foran ved hver Retsdags Begyndelse.

³⁾ Disse Dokumenter blev forsejlet (underskrevet) af Herredsfogden, Herredsskriveren og som oftest kun 2 af Mændene. Skriveren nævnes i Kjær Herreds Tingsvidner som den sidste af disse 4, der i Indledningen anføres som Udstedere.

⁴⁾ Jfr. Jyske Lov I, Cap. 38 og D. L. 1—7—1.

⁵⁾ fra Tiden før Chr. Vs danske Lov (jfr. dens 1—7—2.)

Herredet, men for Kjær Herreds Vedkommende blev der ikke inden den Tid, som f. Eks i Hvetbo Herred, ¹⁾ iagttaget nogen saadan Regel om, at hvert Sogn skulde være repræsenteret af sin Tinghører, idet disse ret ofte var fra blot 3 eller 2 af Sognene, ja endog enkelte Gange alle fra samme Sogn. ²⁾ I første Halvdel af det 17de Aarhundrede vil man næsten udelukkende finde Gaardmænd som Tinghørere og særlig de betydeligste og rigeste af Herredets Mænd; senere, navnlig i Tiden efter 1660, synes Stillingen ikke at have været slet saa anset, idet man da oftere træffer Husmænd og mindre Boelsmænd blandt de otte Stokkemænd.

Paa Tingstokkene sad iøvrigt — som det synes — foruden Tinghørerne tillige de øvrige »gode Mænd« (s: »Honoratiore«) fra Herredet, der havde Sager for Retten, medens »Folket« (de mindre fremragende af Herredsmændene) stod op udenfor Stokkene og fulgte Forhandlingerne. Tinget synes, navnlig i første Halvdel af det 17de Aarhundrede, at have været meget talrigt besøgt, saa at det jo ikke var saa sært, at der ikke kunde blive Siddeplads til alle.

Østen for Tinget laa der paa den Tid en Skov — der var en Del af Vodskoven ³⁾ — og her har der maaske, medens Retten holdtes, været Stadeplads for Tinggæsternes Heste og Vogne, (idet der jo ingen Kro var i Nærheden) og Samlingssted for deres Koner og Børn. En Antydning heraf kunde findes i Tingbogen for $\frac{3}{12}$ 1639, hvor der blev ført Vidner angaaende et Forlig mellem Peder Rasmussen fra Tranholm og en anden Mand, hvilket Forlig skulde være afsluttet »her ved Tin-

¹⁾ Jfr. Klitgaard: Hvetbo Herred I pg. 215 Anm. 1.

²⁾ f. Ex. den $\frac{1}{2}$ 1665, hvor alle 9 Tinghørere var fra Sulsted.

³⁾ der dergang havde en langtv. Udstrækning end nu.

get« ¹⁾ den $\frac{1}{10}$ 1631, og hvor der siges, at Bodil Nielsdatter (Peder Rasmussens Hustru) ikke overværede Forliget, men opholdt sig »østen Tinget i Skoven«.

Af Stof, der nærmere vil kunne illustrere Livet paa Kjær Herredsting og dettes Indretning, finder man ved Gennemgang af Tingbøgerne kun yderst lidt. I Mangel af bedre, skal dog i saa Henseende her gengives et Optrin, der omhandles i Tingbogen for $\frac{12}{11}$ 1636. Nævnte Dag stod Herredsfogden i Kjær Herred, Morten Kierulf i Østerhalne, frem paa Tinget og gav til Kende, at han havde bragt i Erfaring at Christen Andersen Kierulf i Fogedgaarden skulde have ladet tage et Syn over sig af nogle Mænd i Biersted og ved Synet vist sig at have nogle Saar, og at Christen Andersen vilde føre ham Trætte paa ved at beskyldde ham (Herredsfogden) for at have tilføjet ham Saar paa Tinget, da Christen Andersen en foregaaende Tingdag, nemlig den 29. Oktober, gjorde Tingsed. Herredsfogden gjorde derfor Spørgsmaal til de otte Mænd, som havde været Tinghørere den nævnte Dag, om de ikke hørte samme Dag, at han nogle Gange begærede af Christen Andersen, at denne »paa Rettens Vegne ²⁾ og for sin gunstige Hr. Lensmands Skyld« vilde give Rum og Plads paa Tinget, saa at Herredsfogden og de otte Mænd kunde høre, hvad som gik beskrevet, og sidde paa Tingstokken hos andre Danemænd og ikke altid staa ham hver Tingdag til Fortræd. Hertil svarede de nævnte 8 Tinghørere, og vidnede hver især med oprakte Fingre, at det i alle Maader forholdt sig som af Morten Kierulf anført, og ydermere, at de paa samme Dag hørte, at Herredsfogden ofte begærede, at Christen Andersen vilde give ham Rum og Plads paa Tinget og

¹⁾ Dette Udtryk synes at vise, at Tinget i 1638 laa samme Sted som i 1631 jfr. S. 309.

²⁾ ∴: paa Rettens Befaling.

ikke altid staa ham til Fortræd, og begærede, at Delefogden Mads Andersen ¹⁾ vilde unde ham »Forhøring« ²⁾ over ham for Ulyd, Rum og Tingfred han ikke vilde holde, ³⁾ saa at han (Herredsfogden) tilsidst nødtes til at »gøre Rum« paa Tinget, og raabte ud paa Folket og slog paa Christen Andersens Værge, som denne »stod for sig med i Jorden«, men havde ikke andet i Haanden end en lille Kæp eller Vol ⁴⁾ og gjorde ikke hverken Christen Andersen eller nogen anden nogen »Uførum«, ⁵⁾ Hug, Slag eller Saarmaal i ringeste Maade eller andet end, hvad han burde gøre formedelst god tilbørlig Tingskik, ejheller rejste han sig eller var af sit Sæde under det Passerede etc. I Anledning af dette Optrin fremstod Herredsfogden paa de 3 følgende Tingdage og forbød enhver, som ikke var af de 8 Tinghørere og ejheller »havde at bestille«, at komme indenfor »den Tingstok nest Tingskiven«, for at man kunde have Plads og Rum paa Tinget, saa at de otte Mænd kunde høre og se, hvad der foregik for Retten etc. — Naar man gaar ud fra, at der ikke har været flere Tingstokke end de 4 traditionelle, der var opstillede i en Firkant, forekommer det noget vanskeligt at forstaa, hvad der kan ligge i det Udtryk, at de Udvedkommende ikke maatte komme indenfor den Tingstok nærmest Tingskiven, eller rettere, hvorfor særlig denne Tingstok fremhæves. Det Sted, hvor de Paagældende ikke maatte staa, var jo utvivlsomt Pladsen foran Tingbordet, hvor Forhandlingerne førtes, og denne Plads

¹⁾ i Kinderup, Horsens S.

²⁾ Undersøgelse (?)

³⁾ Delefogden var Lensmandens Fuldmægtig og skulde vistnok være tilstede paa Tinget, hvilket synes at forudsættes i D. L. 1—7—4 (sidste Punkt).

⁴⁾ Stav, Stok.

⁵⁾ Uførum ∴ Uret, Vold, Mishandling.

vilde man sædvanligvis have betegnet som Pladsen indenfor de 4 Stokke. Forholdet er nu imidlertid det, at det omtalte Optrin fandt Sted netop paa et Tidspunkt, der ligger ved Overgangen fra det aabne til det lukkede Tingsted, og at det ikke kan oplyses, om Tinghuset allerede da var taget i Brug. Vil man da antage, at Optrinet foregik i Tinghuset, kunde man navnlig særlig godt tænke sig en delvis Omordning af Opstillingen saaledes, at Dommerbænken ined Tingbordet stod for den ene Ende af Lokalet og tillige med de 3 andre Tingstokke opstillet i en Firkant med Indgangen til Forhandlingspladsen vis à vis Dommerbænken (saaledes som man kan se det paa en Fremstilling af et lukket Ting, der findes paa Titelbladet til Chr. Ostersens Glossarium¹⁾), men at der da bagved den Tingstok overfor Dommerbænken tillige var opstillet en eller flere Bænke som Siddepladser for de af Tinggæsterne, der ikke hørte til de otte Mænd, men dog regnedes til »de andre gode Danemænd«. Man kunde da, naar man tænker sig Vedkommende komme nede fra Salen og gaa ind i Firkanten — omend Udtrykket ikke er helt nøjagtigt — om ham sige, at han er kommen indenfor »den Tingstok nærmest Tingskiven«. Skulde man tage Udtrykket aldeles bogstaveligt, maatte der ved denne Tingstok forstaaes Dommerbænken, hvilket ikke vilde give nogen fornuftig Mening i den her foreliggende Sammenhæng. Man kunde dog mod den opstillede Hypotese indvende, at Herredsfogden vel har udtrykt sig i almindelig daglig Tale, saa at han med Udtrykket slet og ret har villet sige, at Uvedkommende ikke maatte komme indenfor nogen af Tingstokkene, hvorved han jo stod opad Tingskiven, (idet Pladsen indenfor de 4 Stokke vistnok var temmelig lille), men den Forbindelse, hvori

¹⁾ Billedet er reproduceret bl. a. i Danm. Rgs. Hist. IV S. 97 og vil formentlig lette Forstaaelsen af det her udviklede.

Ordene forekommer, nemlig et højtidelig bekendtgjort Forbud — ikke en løst henkastes Bemærkning — taler formentlig herimod ¹⁾).

Det kan forekomme et Nutidsmenneske noget vanskeligt at forstaa, hvordan man saa mange Hundrede Aar igennem har kunnet finde sig til Rette med at holde Ting i fri Luft baade Sommer og Vinter og i al Slags Vejr, hvilket jo tit og ofte kunde medføre megen Gene for Rettergangen, navnlig naar der som i Kjær Herred og mange andre Steder ikke var Huse i umiddelbar Nærhed af Tinget, hvor man kunde sætte Retten i Tilfælde af daarligt Vejr. Men Sagen har vel været den, at man holdt Tingene under aaben Himmel og paa fri Mark for, som Testrup siger, »dermed at bevise, at Retten var fri for hver Mand«, ²⁾ saaat alle der ønskede det, i ubegrænset Antal kunde have Adgang til at overvære, hvad der foregik paa Tingene, ³⁾ hvilket Hensyn jo ikke saa let lod sig forene med et lukket Tinghus. Imidlertid gjorde dog efterhaanden Trangen til et saadant sig mere og mere gældende, og der blev omkring Midten af det 17de Aarhundrede bygget en Mængde Tinghuse rundt omkring i Danmark, navnlig paa Øerne, men ogsaa forinden kan det paavises, at der i Jylland er opført Tinghuse i enkelte Herreder, saaledes i Skads Heered 1637 ⁴⁾ og i Fleskum Herred 1629. ⁵⁾ Kjær Herred fik sit førete Tinghus i Slutningen af 1639 eller Begyndelsen af det følgende Aar. Det var Herremanden paa Vang i Sulsted

¹⁾ I Chr. IIs gejlige Lov, Cap. 37, findes anordnet, hvorledes et lukket Tinghus skulde indrettes.

²⁾ Relat. om Tingene S. 38.

³⁾ Jfr. Fr. 27/4 1635 og Chr. IVs Reces 1643 (Sechers Corpus constitutionum Daniæ IV, S. 635 og V, S. 243) hvilket dog gjaldt om Byting.

⁴⁾ O. Nielsen: Skads Hnrred S. 4.

⁵⁾ Fleskum Herred Tgb. 71° 1629.

Sogn, Jens Høeg, ¹⁾ der hjalp Bønderne i Herredet tilrette med at faa det rejst, og herom meddeles der i Kjær Herreds Tingbog for $\frac{9}{7}$ 1639 Følgende:

Christen Christensen i Nordkjær, Jens Høegs Foged mødte den nævnte Dag paa Tinget og kundgjorde »at velbaarne Jens Høeg til Vang nu her for Retten erbød sig at ville lade opsætte og færdiggøre et Tinghus her paa Tinget menige Herredsmændene i for^{ne} Herred til Gavn og Bedste, om de vilde det samtykke og den gode Mand derfor betale. Saa fremkom disse efterskrevne Danemænd, nemlig Anders Kierulf i Holt ²⁾ paa sine egne og Hans Pedersens Vegne i Attrup, Peder Kierulf i Agdrup, Mads Andersen i Kinderup, Jens Mørch i Bjørum, Mikkell Nielsen (Kierulf) i Torpet, ³⁾ Christen Andersen (Kierulf) i Fogedgaarden, Hans Tomsen i Østbjerg, Jens Lauridsen i Brødland, Jens Kierulf i Nørhalne, Oluf Pedersen i Torpet, ⁴⁾ Jens Tomsen ibd., Niels Lauridsen i Sulsted, Peder Bertelsen i Langholdt, Mads Andersen i Kinderup paa menige Sandemænds Vegne her i Herredet, Niels Lauridsen, Foged paa Elkjær, Morten Christoffersen i Sundby med flere Herredsmænd, som da tilstede var, og bestod, at dersom den gode Mand Jens Høeg vilde lade sætte og opbygge dem et Hus her paa for^{ne} Ting, vilde de den gode Mand til al Takke ⁵⁾ efter uvildige Danemænds Tykke og Vurdering betale, saa det skal blive den gode Mand uden Skade, hvorfor den gode Mand nu samtykte med dem og lovede med det allerførste samme Hus at lade færdiggøre, som det sig bør.

¹⁾ Jfr. J. S. IV R. I B. Side 49 f.

²⁾ i Ajstrup Sogn.

³⁾ Hvorupstorp.

⁴⁾ Vadumstorp.

⁵⁾ til al Takke ∴ paa fuldtud tilfredsstillende Maade.

Hvornaar der blev taget fat paa Bygningen af Tinghuset, og hvornaar dette blev taget i Brug, kan ikke med Sikkerhed paavises, men i April 1640 stod det i hvert Fald færdigt, og vi hører herom i Tingbogen for 14. April nævnte Aar, at Delefogden Mads Andersen i Kinderup fremstod paa Tinget og gav til Kende, at eftersom der er udlovet her af Herredet en Sum Penge til ærlig og velbr. Mand Jens Høg for det Tinghus, han her paa Tinget har ladet opsætte, menige Herredsmænd til Nytte og Gavn efter deres Begæring, da, paa det den gode Mand sin Betaling kan bekomme, er tilsat og udnævnt af Tinge disse efterskrevne Danemænd at gøre Mandtal udi hvert Sogn paa Gaarde, Boel og Gadehuse og efter rigtig Overslag at anamme og oppebære af hver Gaard 2 Mrk, hver Boelsmand 1 Mrk. og af et Gadehus 4 Sk. og er udnævnte (24 Navne), ¹⁾ hvilke for^{ne} Mænd er forordnede med det allerførste for^{ne} at indkræve og opberge og igen fra dennem at levere«,

»Den gode Mand« maatte imidlertid vente ret længe paa at faa sine Udlæg refunderede, da Bønderne var noget langsomme i Vendingen med deres Indbetalinger, og endnu i 1641 træffer man, at Folk rundtom i Herredet eller Indsamlerne bliver indstævnedes til Betaling af Tinghuspengene. Den ^{13/4} ²⁾ var saaledes Ulsted Sognemænd indstævnedes i den Anledning, og Indsamlerne i Hvorup Sogn havde den ^{10/8} ³⁾ endnu ikke faaet Tinghuspengene

1) Blandt disse udnævnt Mænd var Jørgen Jørgensen i Gjettrup og Oluf Pedersen i Vadumtorp, begge af Slægten Kierulf, Christen Andersen i Krogen, Biersted Sogn, samt Jesper Pedersen i Hovgaard, Aaby Sogn, der er Stamfader til en Slægt af Navnet Hougaard (jfr. bl. a. C. Klitgaard: Hvetbo Herred).

2) Tgb.

3) do.

indsamlet der i Sognet, endsige indbetalt dem. Om Tinghusets Beskaffenhed og Udseende vides intet udover, at det rimeligvis har været bygget helt eller delvis af Træ, af hvilket Materiale der jo dengang var nok i Nærheden. Dette fremgaar af en Beretning i Tingbogen for $\frac{9}{8}$ 1646, ¹⁾ hvor det berettes, at Svenskerne under Krigen i 1644 havde »spoleret« Tinghuset og brudt Gavlene ned, samt at en Mand i Lindholm ved Navn Poul Thomsen endnu havde af Fjælene i sit Hus. Udtrykket, »spoleret«, skal vistnok her ikke forstaaes saaledes, at Tinghuset har været helt nedrevet, da det jo særlig anføres, at Gavlene var brudt ned, men det er meget muligt, at det gennem en længere Periode derefter ikke er bleven repareret og har staaet ubenyttet hen. I Aarene 1665—67 ²⁾ finder man nemlig den før omtalte Christen Nielsen i Kikkenborg flere Steder betegnet som boende i »Tinghuset«, hvilket maaske kunde tyde paa, at Tinget da er bleven afholdt i Kikkenborg og ikke i det egentlige Tinghus, men ialtfald ses det af Tingbogen for $\frac{27}{8}$ 1667 at det nu skulde gøres i Stand, og de anvendte Udtryk kunde godt tyde paa, at det i længere Tid ikke havde været afbenyttet. Den nævnte Dag blev det nemlig paa Tinget vedtaget af Herredsmændene, at Tinghuset skulde »igien opbygges og repareres«, i hvilken Anledning der, ligesom dengang da Tinghuset først blev opbygget, udnævntes Mænd fra de forskellige Sogne til at indsamle de Beløb, der medgik til Bygningsomkostningerne, hvilke ligesom i 1640 lignedes saaledes, at der af hver Gaard betaltes 2 Mark, af hver Halvgaard (Bol) 1 Mark og af hvert Hus 4 Sk. (saa at det altsaa har drejet sig om en meget omfattende Reparation), hvorhos Fogden paa Sønder Elkjær, Thorben

¹⁾ J. S. 4—1—S. 71.

²⁾ senest den $\frac{13}{8}$ 1667.

Nielsen ¹⁾ samme Dag fremstod paa Tinget og paa sin Husbond, Friherre Eiler Holcks, Vegne meddelte Tilladelse til, at der i Vodskov maatte hugges et Træ til Kjær Herreds Tinghus' «Reparation».

Tingdagen for Kjær Herred har, som det fremgaar af gamle Tingsvidner, allerede i det 15de Aarhundrede, og maaske fra Arildstid, været Tirsdag, og saaledes var Ordningen ogsaa i det 17de Aarhundrede, indtil der ved Frd. af $\frac{23}{8}$ 1688 skete en Forandring heri samtidig med, at Kjær Herred blev sammenlagt med Hvetbo Herred og Hals Birk til een Jurisdiktion, ²⁾ idet Retten herefter blev holdt om Fredagen, paa hvilken Dag Kjær Herreds ordinære Ret endnu holdes. I det 17de Aarhundrede tog Tinget sin Begyndelse fra Morgenstunden. Den $\frac{2}{8}$ 1631 blev det saaledes bekendtgjort i Retten af Herredsfogden Lars Pedersen (Kierult), at de, som havde noget at forrette paa Tinget, skulde give Møde Kl. 9 om Formiddagen, »paa det en hver Mand kan faa sine Sager ret bestillede, og Tinget kan blive afholden i tjenlig Tid«; og 5 Aar senere, den $\frac{2}{8}$ 1636, bekendtgjorde Herredsfogden for menige Herredsmænd, at de efter denne Dag »maatte møde her til Tinget betidendags ved otte Klokkeslet, saa skal derom og enhver Lov og Ret vederfares, og Retten udi Tide at kan blive afholdt«, hvilke Efterbemærkninger viser, at der har været meget at forhandle paa Tinget i de Tider, og i det hele en stærk Tilstømning af Tinggæster, hvad iøvrigt tydeligst ses ved at betragte Tingbøgerne fra første Halvdel af det 17de Aarhundrede

¹⁾ Senere Ejer af den ene Halvpart af Hammelmose, en Søn af ham, Mogens Torbensen, blev Herredsskriver i Han Herred (jfr. Klitgaard: Hvitbo H)

²⁾ Ved Fr. $\frac{14}{7}$ 1843 udskiltes Hvetbo Herred og fik sin særlige Jurisdiktion med Tingdag om Onsdagen og Tingsted i Blokhus. (Tingstedet er nu i Pandrup).

med deres Mængde af Sager og ofte ret lange Tilførsler. Ser vi derimod paa Tingbøgerne fra samme Aarhundredes anden Halvdal, træffer vi efterhaanden en temmelig stærk Nedgang i Sagernes Antal, og navnlig i Aarene efter 1660 vil vi spore en betydelig Aftagen af Besøget paa Tinge, hvad nu Grunden hertil kan have været. I første Halvdal af Aarhundredet kan det vel nok siges, at det hørte til Sjældenhederne, at der en Tingdag kun blev foretaget 1 eller 2 Sager eller endog slet intet Ting blev holdt, men dette træffer vi ret ofte i Aarene efter 1660.

Ser vi f. Ex. paa Slutningen af Aaret 1664, finder vi følgende: Den 2. Novb. foretoges kun een Sag, den 8. og 15. s. M. ingen, d. 22. s. M. 2 og Resten af Tingdage indtil Aarets Udgang ingen. I Begyndelsen af det følgende Aar var Forholdet noget lignende. Den 1ste Retsdag foretoges ingen Sager, den 24. Jan. 2, den 7. Febr. 1, den 14. og 28. s. M. ingen og den 7. Marts 1 Sag, og saavel i 1673 som i 1677 var der mindst 9 Retsdage (paa forskellige Tider af Aaret) paa hvilke der slet ingen Sager blev foretaget, herunder ikke medregnet de Tingdage, der bortfaldt som Følge af, at de indtraf paa en Helligdag. I de fleste Tilfælde nævnes som Grund, at der var mødt for faa — eller ingen — »til de otte Mænd« eller, »som kunde skrives til de otte Mænd«, ¹⁾ og oftest med Tilføjelsen »ikke heller nogen var, som havde noget at bestille.«

Retsaaret begyndte i Kjær Herred — inden den ovennævnte Sammenlægning af Jurisdiktionerne — med den første Tirsdag efter Helligtrekonger. Aarets første Ting

¹⁾ Dette synes at vise, at ikke enhver kunde være Stokkemand, men paa den anden Side viser Tingbøgerne, at der har været en større Kreds — og ikke blot 8 for hvert Aar — der har været kvalificerede og faktisk fungerende som saadanne (jfr. foran, S. 311 f.)

kaldtes dengang, saavel for Herredstingenes som for Landstingets Vedkommende, for »Snapstinget«, ¹⁾ og da Kjær Herreds Retsdag jo var Tirsdag, benævnes det her undertiden »Snapstirsdag«, ²⁾ paa lignende Maade som f. Ex. for Aalborg Bys Vedkommende den første Tingdag kaldtes »Snapsmandag«. Paa denne Dag toges som Regel en ny Tingbog i Brug, og denne, der igennem Størstedelen af det her omhandlede Aarhundrede var en mindre men temmelig tæt beskreven Bog i Kvart, indleedes foruden med Autorisation fra Lensmanden (senere Amtmanden) med en Fortegnelse over de for Aaret indsatte Ransnævninge i Herredet.

I Aarets Løb indtraf der en hel Del Retsferier, idet der under de store kirkelige Højtider og paafølgende Dage ikke blev afholdt Ting, ³⁾ hvilket ogsaa gjaldt forskellige andre Helligdage, som nu ikke mere højtideligholdes, men Tinget blev da afholdt den følgende Dag (5: Onsdag). Som Exempler paa saadanne Helligdage, paa hvilke det af Tingbøgerne ses, at der ikke har været holdt Ting, kan nævnes Kyndelmisse (2. Febr.), Taksigelsesdagen til Minde om Stormen paa København 1659 (11. Febr.), ⁴⁾ Sct. Hansdag, Mariæ Besøgsdag eller «Vor Frue Dag» (2. Juli) ⁵⁾ og Alle Helgens Dag (1. Novb.). Den sidste Tingdag før Jul holdtes Aarets sidste Ting, og paa denne Dag afsluttedes som Regel Tingbogen for derefter at blive indsendt til Opbevaring hos Lensmanden paa Aalborg-

¹⁾ Jfr. Testrup: Relat. om Tinget S. 33.

²⁾ F. Ex. i Tgb. 1666.

³⁾ Jfr. Stemanns Retshist. S. 216 og Rørdam: Danske Kirkelove I, Side 320 f.

⁴⁾ Jfr. Tgb. 1673.

⁵⁾ Til Minde om, at Marie besøgte Elisabeth, — ophævedes som Helligdag 1770 (ikke at forveksle med Mariæ Bebudelsesdag, der faldt d. 13. Marts.)

hus.¹⁾ Undertiden har Tingskriveren ved Aarets Ende afsluttet Tingbogen med en eller anden Bemærkning af religiøst Indhold som i Tingbogen for 1670, der slutter saaledes: »Och her med endis 1670: Gud giffue os Fred i det tilkommende Nytaar 1671« og i Tingbogen for 1664, der slutter med Ordene: »Vespera jam venit, nobiscum Christe maneto«.

Forinden vi forlader det gamle Tingsted i Hammer Bakker, vil vi endnu kaste et kortere Blik paa dets i mindre Grad hyggelige men uadskillige Nabo, nemlig Retterstedet, og paa den kriminelle Retspleje i Herredet under den foran omhandlede Periode. Henrettelser og andre straffuldbyrdende Exekutioner har utvivlsomt i Kjær Herred, ligesaavel som i de andre Herreder i Danmark, fra gammel Tid foregaaet ved Herredstinget, men da dets Tingbøger som nævnt kun gaar tilbage til 1630, og Aalborghus Lensregnskaber fra Tiden før 1600 kun er faa og lidet fyldige, savner vi paalidelige Oplysninger i saa Henseende for Tiden forud for det 17de Aarhundrede. Den første Henrettelse der i Herredet, vi hører Tale om i Lensregnskaberne, og som fandt Sted i Begyndelsen af Aaret 1608, blev dog ikke fuldbyrdet ved Herredstinget, men et Sted paa Nørresundby Mark. Om denne Henrettelse findes forskellige Oplysninger i Lensregnskaberne bl. a. ved følgende Post: »Anno 1608 den 5. Aprilis betalt Mester Hans Skarprigter udi Olborig for en fatig

¹⁾ Den 17/8 1607 blev Staffen Snedker i N. Sundby af Lensmanden honoreret med 8 Mrk som Arbejds løn for 2 lange Bænkekister (med 6 Rum), som skulde anbringes i Slottets Skriverstue til Opbevaring af Lenets Tingbøger (Aalbh. Lensr.) Af Kjær Herreds Tingbøger er ingen mere opbevaret for Tiden før 1630, men for Resten af det 17de Aarhundrede findes endnu Størsteparten i Viborg Landsarkiv, nemlig for Aarene: 1630—33, 35—41, 43—48, 50—51, 53—55, 59—67, 70, 72—73, 75—77, 81—83, 89—91 og 93—97.

Misdedere ved Navn Bertel Andersen, som boede udi Voerberig i Kierherred, hand halshug och siden lagde Kroppen paa Stiele, eftersom hand och hans Søn, Christen Bertelsen, om Natertide begge med hverandre laa paa Adelveigen emellem Sundbye och Lindholum och tog Vare paa en af kon. May. Tienere vid Nafn Morten Hansen, som boede udi Lindholum, och samptligen slog hannem, saa hand derofver midsted Lifvedt och blef dødt, och er for^{ne} Christen Bertelsen til des undkommen och bortrømt, och for^{ne} Bertel Andersen for samme hans Misgerning er blefven fengseledt och dømt, som forskrefvede staar, saa er derfor gifven for^{ne} Skarprigter: Penge 6 Daler, — sameledes betaldt for^{ne} Skarprigter for Stelen, han altsammen ferdig skaffede och den oprettede: Penge — 3 Mrk. — Noch gifven Rackeren, som tilhjalp Skarprigteren: Penge — $\frac{1}{2}$ Daler.« Stejlen med det døde Legeme var imidlertid kort efter bleven kastet om, vistnok af nogle af Bertel Andersens Paarørende, for hvem det naturligtvis har været pinligt at se paa dette uhyggelige Syn, naar de skulde passere forbi ad Landevejen. Stejlen har nemlig efter al Sandsynlighed staaet lige i Nærheden af den nordre Lindholmsvej, nemlig mellem denne og det nordvestlige Hjørne af det nuværende Anlæg (»Bonnes Skov«), hvilken Plads efter Sagnet skal have været Rettersted, ¹⁾ og hvorfra Stejlen dengang har kunnet ses vidt omkring. Den blev imidlertid uden Barmhjertighed oprejst paa ny, som man kan se af følgende Post: ²⁾ »Den 2. May er betalt Skarprigteren for Steilen igen med den dødes Krop at opreigse, efter-

¹⁾ Efter andres Angivelse laa dette øst for Skoven paa Bakken nord for Skovvejen, paa hvilket Sted der endnu i Mands Minde skal have ligget en lille Høj, men der har meget muligt været Rettersted begge Steder.

²⁾ der findes i Fortsættelse af den foran citerede.

som nogen forherde Mennesker ved Natertide hafver fordristedt dennem och omkuld kost samme Steile, och er til des icke endnu kundet bliffve udforsket, hvemb der til hafver veredt Aarsag, saa er betaldt for^{ne} Skarprigter for for^{ne} Steile medt den døde Krop igien at opsette, eftersom hannem derfor blef tilsagdt: Penge — 4^{1/2} Daler.«

I Sagefaldslisten for det følgende Regnskabsaar ses det, at de Mistænkte var en Gaardmand i Lindholm ved Navn Clemendt Sørensen, der maatte bøde 30 Daler «for hand var beskyldt at skulle hafve kost den Steile omkring paa Sundby Mark, som Bertel Andersen blev lagt paa, och var hand derfor dømt til Loug,« samt Anders Bertelsen i Vorbjerg, der maaske har været Bertel Andersens Søn og som mistænkt for Meddelagtighed i det nævnte Forhold maatte bøde 10 Daler. — Af de andre Henrettelser, der i de efterfølgende Aar fandt Sted i Kjær Herred, ses ingen at være foretaget andre Steder end ved Tinget. Den næste, vi hører om i Lensregnskaberne, foregik i Maj 1624, idet Mester Claus Skarpretter fra Aalborg ses at have faaet udbetalt 7 Daler »for han med Sværdet rettede Jep Ref« (fra Gandrup), som for sin Forseelse var bleven dømt fra sin Hals ved Viborg Lands-ting. ¹⁾ Den næste Exekution var Resultatet af en af de mange Hexeprocesser, der under Hexeepidemien i Aarene 1612—1620 florerede i Aalborghus og andre Len. ²⁾ Det

¹⁾ Hvad Forseelsen bestod i, ses ikke, men Jep Ref havde iøvrigt tidligere været i Konflikt med Loven, idet han i 1610 fik en større Bøde for Ægteskabsbrud, begaaet paa LerupMarked »for hver Mands Øjen«.

²⁾ Den ^{19/9} 1620 blev saaledes Karen Ibsdatter fra Blære »kast paa Ilden« paa Aars Herredsting, og en Kvinde ved Navn Maren fra Skjörping, der ligeledes var beskyldt for Trolddom, undgik kun Baalet ved at affive sig i Klosteret i Aalborg, hvor hun sad fængslet, hvilket ligeledes passerede i Sept. 1620. Jfr. iøvrigt ang. dette Emne C. Klitgaards udførlige Afhandlinger i de hist. Aarbøger for Hjørring, Aalborg og Randers Amter (Aarg. 1915).

var en Troldkvinde fra Ulsted Sogn ved Navn Mette Petersdatter der den 5te April 1618 efterat være »dømt til Ilden« blev brændt ved Kjær Herredsting, ¹⁾ og i et Brev, dateret Hammer d. 10. Maj 1618, udstedt af hæderlig og højlærde Mand Mester Thomas Christoffersen Galschyt, Sognepræst til Hammer Kirke med sine Annexer, ²⁾ Hr. Peder Jacobsen Holm, Sognepræst til Aaby med sin Annex, Hr. Anders Nielsen, Sognepræst til Vadum Kirke og Hr. Niels Pedersen, Kapellan til Hammer Kirke, bevidnede disse Præster, at de havde været tilstede ved Kjær Herredsting »den 5te April sidst forleden, da den Troldkvinde Mette Pedersdatter blev brændt, og de trøstede hende med Guds Ord« og foreholdt hende, at hun for Guds og hendes Saligheds Skyld vilde bekende, om hun havde løjet paa nogen i sin Bekendelse osv. ³⁾ Det var Mester Hans Skarpretter fra Aalborg, der foretog Exekutionen, og i Honorar herfor fik han 8 Daler.

Samme Kvinde havde forinden siddet fængslet i over 2 Maaneder, i hvilken Anledning Skarpretteren, der havde holdt hende med Kost, som Vederlag for denne modtog $\frac{1}{2}$ Daler pr. Uge, hvorhos hans Karl, der havde bevogtet hende, fik $4\frac{1}{3}$ Daler 2 Mrk.

Den 16de August 1619 hudstrøg samme Skarpretter ved Tinget en Kvinde ved Navn Maren Nielsdatter »for hendes Forseelse, hun hafde lefvedt udi et skørske Lefnet och med adskillige Mandkjøn auflet Børn.« Hudstrygning var en almindelig Straf for Kvinder, der avlede Børn udenfor Ægteskabet, navnlig i Gentagelsestilfælde, ⁴⁾ eller som subsidiar Straf, naar de ikke kunde erlægge deres Lejermaalsbøder.

¹⁾ Lensrg.

²⁾ Dengang: Sulsted, Ajstrup og Horsens.

³⁾ Viborg Landstings Dombog A. 1618 fol. 194.

⁴⁾ Gertrud Christensd. Brun i Nørresundby dømtes d. $10\frac{1}{1}$ 1687 »til Kagen« for 3. Gang begaaet Lejermaal (Aalb. Tbg.)

I 1632 blev »lille Peder Laursen« i Vesterhassing hængt ved Tinget paa Grund af Tyveri. Under den forudgaaende Proces kom det paa Tinget til et Sammenstød mellem Mikkel Nielsen (Kierulf) i Hvorupstorp og Delinkventens Sognepræst, Magister Anders Hansen. Denne var, som han selv siger, mødt ved Forhøret paa sit Embeds Vegne og synes at have sammen med Herredsfogden deltaget i dette, men blev herunder afbrudt ved Tilraab fra Mikkel Nielsen, der kritiserede hans Forhør af Fangen, hvilket gav Anledning til, at Præsten raabte: »Drager til Minde, I gode Herredsmænd, han forstyrrer mig, jeg er kommen paa mit Embeds Vegne.« Mikkel Nielsen insinuerede derhos, at Magister Anders under Forhøret hemmeligt skulde have stukket en Seddel til Herredsfogden, paa hvilken Seddel der stod, at lille Per Laursen havde Tyvsrygte, hvilket Præsten benægtede at have gjort. Mikkel Nielsen havde under Forhøret forholdt Præsten det nævnte Forhold, idet han sagde, »at det var bedre, at han (Præsten) trøstede Fangen med Guds Ord i hans Saligheds Sag, end han gik udi Rette og fremlagde Breve og Vidner paa hannem.« Vidnerne forklarede da ogsaa, at Præsten havde taget en Seddel samt flere Breve op af sin Lomme og stukket dem til Herredsfogden, og at de ikke hørte noget til, at han trøstede Fangen med nogen Gudsord i hans Saligheds Sag, medens han stod for Tingsdom, men da han kom til Retterstedet, — hvor Mikkel Nielsen ikke var tilstede — trøstede Mester Anders ham i hans Saligheds Sag som en ærlig Mand.

I Foraaret 1634 blev Ane Madsdatter halshugget ved Herredstinget af Mestermanden fra Aalborg. ¹⁾ Hun havde født et Barn i Dølgemaal i Ulsted Præstegaard, hvor hun

¹⁾ Tgb. ²³/₈ 1635 og Aalbh. Lensrg. 1633—34.

tjente, og da Barnet befandtes dødt, og det ikke kunde konstateres, at det havde været dødfødt, omend der ikke fandtes Tegn paa, at der var overgaaet det nogen Vold, blev hun den 11te Marts 1634 ved Kjær Herredsting dømt fra Livet¹⁾. Under Processen blev der fremlagt forskellige Tingsvidner bl. a. angaaende Paternitetsforholdet, Syn over Barnet og andre Vidneafhøringer, fortagne paa Tinget Sagen vedrørende, samt Pigen d. $25\frac{1}{2}$ s. A. paa Tinget afgivne Bekendelse om at have født Barnet i Dølgemaal. Disse Tingsvidner blev fremlagt af Povel Andersen i Hvilshøjgaard, ²⁾ der var Ridefoged til Aalborghus og ved denne Lejlighed optraadte som Aktor i Sagen, idet han tillige fremlagde et Aktionsindlæg, ved hvilket han begærede Dom over Pigen. ³⁾ Om nogen Forundersøgelse, som udenretslig Afhøring ved Sognepræsten ell. lign., giver Domsakten ikke nogen Oplysning.

I Januar 1639 blev Pigen Mette Helledatter fra Ajstrup henrettet ved Kjær Herredsting af Mestermannen fra Aalborg. Hun var i det foregaaende Aar bleven frugt-sommelig ved en Karl fra Vrendsted Præstegaard, og efter at hun en Tid lang havde gjort forskellige Forsøg paa ved Indtagelse af Drikke og Medikamenter, at fordrive Fosteret, fødte hun noget før Jul et dødfødt Barn, som hun i al Hemmelighed lagde i et Skrin og begravede paa Sulsted Kirkegaard, men det skete blev straks opdaget, og Pigen faa Dage efter anholdt. Den 2den Januar var hun i Forhør, der blev afholdt i Borgestuen paa Aalborghus, og ved hvilket hun aflagde fuld Tilstaaelse. Af dette Forhør, der vel maa have svaret til, hvad man nu kalder »Forundersøgelsen«, blev der den 8. s. M. paa Kjær Herreds-

¹⁾ Jfr. Frd. $31\frac{1}{1}$ 1635.

²⁾ Var af den adelige Slægt Børialsen (jfr. D. A. Aarb.) og boede tidligere i Hebbelstrup.

³⁾ Jfr. Domsakt i Lensrg. for 1633—34.

ting, til hvilket hun da var indstævnet for at lide Dom, fremlagt¹⁾ en Udskrift, hvis Indledning, der udviser, hvilke Personer der har deltaget i eller overværet Forhøret, lyder saaledes: »Rasmus Jensen Skrifver, Hendrik Henckel, Staldmester,²⁾ Hans Lauritsen Kornmaaler, Christen Hendrichsen Schytte, Tames Andersen Schytte och Jens Christensen Kioldersvend, alle thienende paa Aalborghus, gjøre vitterligt, at Aar efter Guds Biurd 1639 Onsdagen den 2. Januarii udi hederlig och høylerde Mand Mester Niels Andersen Vadumb, Sognepræst til vor Frue Kircke i Aalborg, och hederlig och vellerd Her Anders Pedersen Vrod,³⁾ Guds Ords Thiener til Hvorup och Sundby Kircher, dieres Nerverelse her udi Aalborghus Borgestufve vaar schicket Ifver Jensen Slotzfouget paa Aalborghus, som for os tilstede hafde et Qvindesperson ved Nafn Mette Helgesdatter, fød udi Ajstrup i Kierherred, som nu her fuldkommen vedgick hendis Barnfødsel med høyeste Ed och opracte Finger anlangende hendis Barnfødsel, hvorledes der met er tilgaaen, som efter følger«. etc.

Den 8. Januar blev Dommen afsagt, der lød paa Livsstraf, og den 16de s. M. fik Mestermannen sit Salær for at have fuldbyrdet Henrettelsen, saa at det med Rette kan siges, at der var »gjort kort Proces«. Hun havde siddet anholdt i 13 Dage, dog ikke paa Slottet men hos en Mand i Sundby ved Navn Troels Olufsen, der som Godtgørelse herfor fik udbetalt 8 Sk. pr. Dag. Herredet havde nemlig dengang intet Fængsel, men nogle Fanger sad anholdt hos Private, hvilket ofte omtales i Tingbøgerne, navnlig for Tyves Vedkommende, der blev holdt

¹⁾ Af Slotsfogden, Iver Jensen.

²⁾ Født i Thüringen, jfr. Klitgaard: Aalb. Handelst. Hist. S. 48.

³⁾ Anders Pedersen Vraa, Præst i N. Sundby-Hvorup fra ca. 1631 til 1647, kaldes urigtig hos Wiberg Anders Andersen Vraa.

i Forvaring hos Bestjaalne¹⁾, som f. Ex. Jens Nielsen, der sad fangen ved Kakkelovnen i Jens Kolds Hus i Gandrup med Boldt og Jern om Benene, idet han havde tilegnet sig et af Jens Kolds Lam,²⁾ og Lisbet Abrahamsdatter, der havde frastjaalet Peder Kieruld³⁾ og Kornet Hans Bovitz i Nørresundby nogle Varer og i den Anledning sad anholdt i førstnævntes Hus.⁴⁾ Ogsaa under denne Sag blev der paa Herredstinget — af Bestjaalne — fremlagt »en Bekiendelse« eller Forhørsudskrift. Forhøret var her bleven afholdt i Peder Kierulfs Hus, og i det nævnte Dokument bevidnede Kornet Hans Bovitz med 5 andre Mænd fra Sundby, at de den 3. Marts 1682 efter Peder Kierulfs Begæring var tilstede i hans Hus tilligemed Præsten i Sundby Hr. Kjeld Nielsen og der overværede Lisbeth Abrahamsdattets Bekendelse.

Drejede det sig om mere graverende Forbrydelser som Mord og Trolddom, tjente Aalborgs Fængsler gerne som Forvaringssted for de paagældende Misdædere — saavel for Kjær Herreds som den øvrige Del af Lenets Vedkommende. I Aalborg var der Fængsler i Raadhuskælderen,⁵⁾ i Helligaandsklosteret og under »Muret Port« (»Pumpen«), men mest benyttedes Slottets Fængsler, og der omtales i Lensregnskaberne 2 Fangetaarne paa Aalborghus.⁶⁾ Disse Fængsler har vistnok været meget lidt hyggelige, men synes dog at være bleven rensede en Gang om Aaret,

1) Disse forfulgte selv deres Sag.

2) Tgb. 1637.

3) S. a. Peder Kierulf i Agdrup.

4) Tgb. 14/3 1682.

5) F. Ex. L. R. a 1633—34.

6) Aalborg Bys Fængsel kaldtes 1749 for »Stockholm« (Ab. Tgb. 17/6 1749).

hvilket blev besørget af Rakkeren. ¹⁾ Af Fængsels- og Torturedskaber nævnes i en Inventarieliste for Aalborghus i Regnskabet 1622—23 følgende: »2 store Jernbolte, hver med 2 Feldinge, ²⁾ 4 liden Jernbolter hver med 2 Feldinger, 1 Stock Lencke med 8 Feldinger, 1 Ugle ³⁾ med en Jernlencke, derhos 1 beslagen spansk Kappe, 1 Halsjern i den inderste Fangetorn, 2 Fangestokke med noget Jern beslagen.« Fangernes Kost beløb sig som Regel til 8 à 10 Sk. om Dagen. Uagtet man skulde antage, at Slottets Fangetaarne maatte være ret solide Forvaringssteder for Forbryderne, hændte det dog flere Gange, at disse brød ud, som f. Ex. Lars Nielsen paa »Diget« i Ø. Hassing Sogn, om hvem det i Kjær Herreds Tingbog for ¹⁴/₃ 1637 meddeles, at han havde været »fængsliken indsat paa Aalborg Slot udi Bolt med Laas for saavel som Stok med Laas for, och neste Nat før Alle Helgens Aften brøt Kongens Jern saavel som brøt Hvol paa Muren och siden kommen ofver Slodsgrafven och undviget Fængslet. ⁴⁾

Om en senere Henrettelse ved Kjær Herredsting meddeles der i Jens Bircherods Dagbog. ⁵⁾ Det drejede sig her om et Drab paa en Rytter af Oberst Legards Regiment, begaaet i Biersted Sogn af nogle Bønderkarle, der nylig var indskrevne i Landmilitzen. De rømte alle undtagen en, som om Formiddagen den ³⁰/₉ s. A. blev halshugget ved Herredstinget, der da laa i Biersted.

Ifølge »Jyske Efterretninger« ⁶⁾ blev Pigen Johanne Jensdatter, der havde myrdet sit Barn, den ¹⁵/₈ 1770 af-

¹⁾ I 1611—12 fik han ¹/₂ Sletdaler »for Pumpen at rengøre« (Aalbh. Lensrg.). — Jfr. om »Pumpen« J. S. 1—9—115 og Aalb. Amts Aarb. I, S. 125.

²⁾ Led, Bøjle.

³⁾ Klods, der som Straf länkedes til et Menneske.

⁴⁾ Jfr. Aalbh. Lensrg. 1622—23 ang. et lignende Tilfælde.

⁵⁾ ³⁰/₇ 1701, jfr. ³¹/₇ s. A.

⁶⁾ Aarg. 1770 S. 267.

hentet fra Aalborg Arresthus' Kælder og ført til Østerhassing, paa hvis Mark hun den følgende Dag blev henrettet med Øxe, hvorefter hendes Hoved blev sat paa Stage. Endvidere omtales det i samme Blad (Nr. 121 1778) at Margrethe Nielsdatter Hyll, der ligeledes havde ombragt sit Barn, den 19. Maj 1778 fra Aalborg Arrest blev ført ud til Hammer Bakker, hvor hun blev henrettet (med Sværd) norden for Sølgaard i Hammer Sogn af Skarpretteren, Sr. Støckler fra Aalborg, og derefter begravet paa Hammer Kirkegaard.

Den sidste offentligt fuldbyrdede Exekution i Kjær Herred er vistnok den, som den gamle Slagtermester Gustav Kindt i Nørresundby endnu kan huske og fortælle om. Den fandt Sted engang i sidste Halvdel af 40ene i Nørresundby paa den S. 324 omtalte lille Høj, der laa paa Bakkehældet østen for »Bonnes Skov« mellem denne og den nu nedlagte Kridtgrav. Kindt tjente dengang som Karl hos Apotheker Møller der i Byen og var tilligemed en Del andre af Byens Karle »bøjete« ¹⁾ til ved den nævnte Lejlighed at staa Vagt omkring Retterstedet, hvor han og de andre Karle blev stillet op i en Rundkreds hver med sin Pigstage i Haanden. Det var en Skolelærer fra Hals der skulde kagstryges — vistnok paa Grund af en Sædelighedsforbrydelse. — Skarpretteren fra Aalborg, som foretog Exekutionen, havde medbragt 3 Ris og tildelte med hvert af disse Delinkventen 3 Slag paa hans blottede Ryg. Delinkventen klagede sig ynkeligt og »det saa grimt ud«. Blodet flød, og han var tillige bleven ramt i Ansigtet, saa at Blodet ogsaa flød derfra. ²⁾

Det ses flere Steder i Tingbøgerne fra det 17de Aar-

¹⁾ ∴: tilsagt.

²⁾ Ogsaa afd. Gæstgiver Jens Madsen overværede denne Begivenhed, som han i sin Tid har beskrevet for mig paa lignende Maade.

hundredes 1ste Halvdel, at Beboerne i Kjær Herred har sluttet Akkord med en Skarpretter om at foretage de forefaldende Henrettelser. Saaledes fremstod den $19/4$ 1631 Mester Niels Skarpretter fra Sæby paa Tinget og tilbød sig, om menige Herredsmænd vilde give ham aarlig 4 Sk. af hver Gaard i Herredet, 2 Sk. af hver Halvgaard og 1 Sk. af hvert Hus, saa vilde han rette saa mange Fanger, som skulde rettes eller i andre Maader af ham straffes i for^{ne} Herred om Aaret, og hvilken Mand, som havde en Fange at lade rette, vilde han have en Sletdaler af, naar Fangen var rettet, hvorefter 24 Danemænd af Herredet paa de menige Herredsmænds Vegne afsluttede Kontrakten med Niels Skarpretter. Den 26. Januar 1636 afsluttedes en lignende Kontrakt paa Tinget mellem Herredsmændene og Mester Niels Skarpretter fra Aalborg »paa det at hvilken Bunde, som nogen slig unde Menicher och Misdedere paagriber, icke derudofver for den store Bekostning, derpaa tilforn er anvent, schulle udi største Armod gerode for dennom at lade henrette«. ¹⁾

Ved Frd. af $13/3$ 1688 blev Kjær Herred sammenlagt med Hvetbo Herred og Hals Birk til een Jurisdiktion, hvilken Forandring bl. a. bevirkede, at Tingstedet blev flyttet fra Hammer Bakker til Biersted Hede, hvor der blev opført et Tinghus for de forenede Jurisdiktioner. Beliggenheden af dette Tinghus angives ikke nærmere i Forordningen af 1688 end her anført, og det skulde da — særlig da Tingbogen for 1688 ikke foreligger — synes vanskeligt at udfinde nærmere Oplysninger i saa Henseende, tilmed da der kun i ca 16 Aar blev holdt Ting i Biersted, hvorfor man ikke skulde vente at nogen

¹⁾ I Aalbh. Lensrg. findes 2 Skarpretterkvitteringer, den ene fra nævnte Mester Niels fra Sæby, paa hvilke de Paagældende — i Stedet for med Navn eller Segl — har kvitteret ved med Blæk at tegne et Sværd under Texten.

Tradition om dette Tingsted endnu kunde være opbevaret der paa Egnen. Ikke destomindre er der fundet et Spor som sikkert leder i den rigtige Retning. ¹⁾ For nogle Aar siden boede nemlig i Biersted i et Hus ved Sognevejen, som gaar gennem Biersted By, en Mand ved Navn Christen Jensen, og som kaldtes »Christen Jensen Tinget«. Hans Hus er det nuværende M.-Nr. 30 a og ejes nu af Lars Jensen (Broer). Denne Christen Jensen havde flere Søskende, men ingen af disse havde Tilnavnet »Tinget«, hvoraf altsaa synes at fremgaa, at dette Navn har knyttet sig til Huset. Dette bekræftes da ogsaa derved, at 2 tidligere Beboere af dette Hus have haft samme Tilnavn, nemlig Jens Christensen, der boede der bl. a. i 1840 og Lauers Jensen (»Ting-Lars«) der boede der bl. a. i 1800 og 1818. ²⁾ Iøvrigt hørte den Plads, paa hvilken Huset ligger, netop i gamle Dage til Biersted Hede, saa at det herefter næppe kan være Tvivl underkastet, at det var her Tinget blev holdt. Skønt dette Tingsted laa ikke langt fra Grænsen mellem de to Herreder, var der dog Utilfredshed med dets Beliggenhed, navnlig blandt Beboerne i den østlige og tæt befolkede Del af Kjær Herred, hvilket gav Anledning til, at det allerede efter 16 Aars Forløb blev flyttet til Vorbjerg ved Nørresundby. I Aaret 1704 blev nemlig følgende Andragende fra »Østboerne« indsendt til Kongen:

Stormægtige Monark (etc.).

For Eders kongl. Majst hafver vi underschrefne Kiær Herrids Beboere allerunderdanigst højnødvendigen at fore-

¹⁾ For de følgende Oplysninger herom skylder jeg D'Hrr Borgmester Andersen i Nørresundby og Sognefoged C. Christensen i Biersted Tak.

²⁾ At disse Personer have boet i det nævnte Hus og baaret Tilnavnet »Tinget« fremgaar af forskellige i Kjær Herreds Skjøde- og Panteprot. indførte Skjøder, en Jordeb. dat. ¹⁴/₆ 1800 paa Bjørnkjærs Gods, samt Matrikelkortet.

drage, at ihvorvel Eders kongl. Maj^{sts} Hr. Fader, sal. og høyløfflig Ihukommelse, Konning Christian dend fembte, allernaadigst hafde got befunden Kjær- og Hvetboe Herreders Tinge til et Ting og Tingsted med Rettens Holdelse at lade sammenføje, efter Formening paa ungefehr middelste og beqvemste Sted for begge Herred-Mænd, saa er dog med Paaklage at fornemme, at der fejler meget udi Tinghuset at vere sadt nær Middelvejssted, saasom det schal befindis ved Eftersjun og Kjendelse, at Indstrup, ¹⁾ som er dend yderste Kant udi Hvetbo Herred, næppe at være $2\frac{1}{2}$ Mile der ifra og til Tinghuset paa vesten Kant, mens fra Hals Sogn og Bye og Hou Bye ofver $4\frac{1}{4}$ Mile, dernæst fra Ulsted Sogn, Øster- og Vesterhassing Sogne $3\frac{1}{4}$ Mile, saaat det os fattige Kjerherridt Bønder og Østboere, som mesten er Eders kongl Maj^{ts} allerunderdanigste Rytterbønder, er til største Bekostning og Forsømmelse ved voris Næring og Aufling med Rejser og udi andre Maader til Rettens Søgelse. Indflyes derfor til Eders kongl. Majst allerydmygste Knæfald og Begering, at samme Tinghus ved sambtlige Herredsbonnders Umag og Omkostning maatte til et midlere og beqvemere Sted henflyttes og komme enten saasom til Voerbjerg eller Lindholm igjen at opsættes, saasom samme Steder falder mest belejligt for alle Bøndernis rette Landevej udi begge disse Herreder og tilligemed et Ærinde til Sundbye eller Aalborg med Schattekorn eller andre Kjørseler kunde til Tinged udi andre Tilfæld forrette deris behøvvende Sager efter enhver dits Læmpelse. « etc. ²⁾

Sagen blev afgjort det paafølgende Efteraar, og under 25. November s. A. tilstillede Kongen Vice-Stiftsamtmanden ³⁾ i Aalborg, Justitsraad Christoffer Bartholin et Mis-

¹⁾ ɔ: Ingstrup.

²⁾ Andragendet var dateret: Hals Sogn og By d. 22. Maj 1704.

³⁾ Den nominelle Stiftamtmand var Henning Meyercrone, der var Minister i Paris og aldrig fungerede i Embedet.

sive, hvorved det nævnte Andragende blev bevilget, dog saaledes at de 4 Sogne, Hals, Ulsted, Øster- og Vesterhassing, »for hvis Mageligheds Skyld« Flytningen skete, skulde have Tilhold om uden de andre Herredsmænds Hjælp selv at bekoste og sørge for Flytningen af Tinghuset. Den $16/1$ 1705 fik Bønderne fra de nævnte Sogne Ordre til at levere 54 Vogne til Transport af Tinghusets Tømmer fra Biersted til Voerbjerg og den $24/4$ s. A. holdtes Tinget for første Gang i Tinghuset her. ¹⁾

Vorbjerg Tinghus er afsat paa Videnskabernes Selskabs Kort af 1791 og laa herefter et Stykke syd for Vorbjerg By og øst for Lindholms Aa. Ogsaa paa Matrikelkortet (af 1792) over samme By vil man kunne finde Tinghuset afsat. Det har været et lille enfløjet Hus med Gavlene vendende i øst og vest, beliggende paa Matr. Nr. 8, 360 Alen øst for Jernbanelinien og 300 Alen syd for den Vej, der kommer inde fra Bakkerne og gaar mod Vest over Lindholms Aa. Fra sidstnævnte Vej førte der en Sti ned til Huset. At det angivne Hus ikke kan have været andet end Tinghuset, fremgaar deraf, at det er det eneste Hus syd for Voerbjerggaard, der efter Kortets Udvisende er bleven nedlagt i Tiden 1792—1812 ²⁾ indenfor hvilken Periode Tinghuset efter det iøvrigt foreliggende netop er nedlagt.

Naar i dette Tidsrum Tingstedet blev flyttet fra Vorbjerg har jeg ikke kunnet faa oplyst, men i 1808 var Forandringen sket, hvilket ses af »Jyske Efterretninger« for $21/1$ og $3/7$ nævnte Aar, hvori findes et Par officielle Bekendtgørelser, der som Herredernes »sædvanlige Tingsted« angiver Jørgen Kolds Ejendom ved Østerbom i

¹⁾ Klitgaard: Hvetbo Herred I, S. 215—16.

²⁾ Kortet bærer en Paategning om, at det i 1812 er bleven prøvet, og at ved denne Lejlighed »det urigtige« er overstreget med sort, hvilket netop er sket med Signaturen af det nævnte Hus.

Nørresundby 5: Ejendommen Østergade Nr. 15. Fra Foraaret 1814 var Retslokalet i daværende Herredsfoged, Kancelliraad Spies' Gaard (hvor der nu er Apothek), i hvilken Anledning Spies under 21/2 1818 ansøgte Ministeriet om en Godtgørelse af 400 Rd. for Afbenyttelsen af Tingstuen samt Lys og Varme i de forløbne 4 Aar. ¹⁾ Andragendet slutter med en Bemærkning om, at det vilde være til stor Nytte for Jurisdiktionen, om man havde et ordentligt Tinghus forsynet med de fornødne Arrester, »hvorom jeg allerede for lang Tid siden har ansøgt.« Et saadan Ting- og Arresthus fik Kjær Herred dog først i Aaret 1847, nemlig det, der endnu bruges som saadant efter i Tidernes Løb at være udvidet og forbedret. Der har dog sikkert i mange Aar inden 1847 været en Arrest i Sundby, og der skal saaledes have været indrettet Arrestlokale i den vestre Fløj af Ejendommen Vestergade 16, ligesom det gamle Sprøjtehus ved Færgebroen skal have gjort Tjeneste paa lignende Maade, maaske dog snarest som en Slags Detentionslokale. I 1834 havde Nørresundby ialtfald en Arrestforvarer, nemlig Niels Isaksen²⁾, der boede i et Hus i Bejlerstræde. Dette Hus, der laa, hvor nu Nr. 6 ligger, men var en Del længere end dette og laa i Øst og Vest, har maaske været indrettet med et Par Fangeceller.

1844 blev Hvetbo Herred udskilt fra Kjær Herred, medens Byen Nørresundby (»Sundby Birk«) hvis Indbyggere siden 1546 havde søgt Aalborg Byting, blev lagt under sidstnævnte Herreds Jurisdiktion, under hvilken den oprindelig havde hørt.

Om de gamle Tingsteder i Vorbjerg og Biersted lever vistnok intet Sagn eller nogen Tradition mere paa de

¹⁾ Ved Kancelliskr. af 6/10 1818 blev der bevilget ham 80 Rd. aarlig.

²⁾ Iflg. Folketællingslisten for 1834.

paagældende Steder, men ude i Hammer Bakker kendes endnu »Tingstier« og »Tingveje«, og om Kikkenborghøj fortæller en af Egnens ældre Beboere, at man i hans Barndom troede at se Lys brænde der om Natten. Har det været de hedengangne Herredsmænd som holdt Ting, eller de udædiske Menneskers urolige Sjæle eller var det maaske Genskinnet fra Hexebaalene, som den natlige Vandrer troede at se? — Herom kan Sagnet ikke mere give os nogen Oplysning.
